

Naše pedagogično-slovstveno delovanje.

Ozir v preteklost in pogled v bodočnost.

I. I.

(Dalje in konec.)

II.

Posebnih knjig za realije nam slovenskim ljudskim učiteljem za rabo v ljudskih šolah do zdaj sl. vlada sama ni izdala, niti nam takih od zasebnikov izdanih odobrila. Izjema dela v tej zadevi samo drobna knjižica pod naslovom: „Pripovedi iz zgodovine Štajerske“ (cena 8 kr.) od slavnega učenjaka dr. Kronesa viteza Marchfeldskega (član štajerskemu deželnemu šolskemu svétu), katero je pisatelj teh vrstic poslovenil. To knjižico je slavno ministerstvo odobrilo, in štaj. deželna šol. oblast je celó zaukazala, da se mora v vsako ljudsko šolo uvesti. Ako se učitelji po tem ukazu ravnajo, ni mi znano. Slovenski učitelji torej odobrenih knjig za svoje učence v obče nimamo. Treba jih pa za šolsko rabo tudi posebno ni, kajti v trojih slovenskih berilih (v novem 2. in 3. Berilu ter v Berilu za tretji razred) je obilo tvarine za realistične predmete. Ali bi se morda v 4. razredu čveterorazrednic z vspehom rabile nekatere odobrene realistične knjige? Da, toda neobhodno potrebne tudi niso, kajti za vse realistične predmete (razen geometrije) nahaja se zlasti v 3. slovenskem Berilu dovolj tvarine. Le za zemljepisje, za ta jako priljubljen nauk nove šole, bi morda učitelj in učenci radi še več snovi v berilih ali v posebni knjižici imeli. Poslednja želja se jim utegne sčasoma izpolniti. Nemške šole imajo v svrhu „Kocenov zemljepis“, kateri je tudi v našem jeziku že v 2. natisu prišel na svitlo. Drugi natis so bili prelagatelj in dva šolska strokovnjaka slovenska pregledali, odobrena pa knjižica do zdaj še vendar ni. Nadeja pa je, da dobí ta potrebna knjižica vladno potrjenje, ker ni tehtnih vzrokov, odreči ga jej.

5. razred petrazrednic pač težko deluje brez realističnih knjižic, 1. radi tega, ker manjka zanj potrebnega berila, in ker tudi v „Cvetniku“ (1. del), kateri nadomestuje nekod (n. pr. v Ljubljani) organično berilo, ni vse po načrtih predpisane realistične tvarine. Vender se ne more reči, da so to le malenkostne ovire pri našem šolskem napredovanji, in da je vzrok nezadostnemu napredku, ki je še sem ter tje pri nas videti, vse drugod iskati; kajti v obče se mora reči in priznati, da za potrebo so naše šole zdaj preskrbljene s šolskimi knjigami, da je tudi učil in raznih šolskih priprav (pisank, risank) v slovenskem jeziku že precej dobiti, da imajo učitelji in učenci zlasti slovenskih pisank in risank še na izbiro. Pomanjkljivosti pri slovenski šolski literaturi bi torej slovenski učitelj nikakor ne mogel dolžiti, ako bi njegova šola zaostajala, vsaj ima še za pripravo k pouku na razpolaganje obilo pomožnih knjig, in zlasti še troje pedagogičnih listov, kateri mu mesec za mescem obilo duševne hrane ponujajo.

Kaj pa v bodočnosti? Ali bomo mar roke križem držali, ker smo baje z vsem potrebnim preskrbljeni?! „Naj potrebnejše“ res imamo za zdaj, a manjka nam še veliko potrebnih, koristnih, dobrih in lepih knjig in knjižic, učnih pripomočkov in pomožnih del. Zakaj vse to, kar je v zvezi z ljudsko, národno šolo, imeti mora tudi ljudski, národni, torej slovenski značaj. Pred vsem naj bi bila skrb slovenskih učiteljev, da dobita 4. in 5. razred slovenskih ljudskih šol več ali manj odobrenih slovenskih realističnih knjižic, zlasti bi 5. razred vsaj za zemljepis, prirodopis in fiziko posebnih bukvic potreboval. Druga naloga slovenskih šolskih pisateljev bi bila, vstvariti malo vrsto pomožnih učiteljskih knjig, t. j. praktične metodike.

Do zdaj imamo takih navodov samo za računstvo; namreč Močnik - Tomšičev „Navod k prvej in drugej računici“ (v c. kr. založbi) in Sommerjev „Mali računar“ (družba sv. Mohora). Navod k poučevanju v 1. razredu je: Lapajne-tov „Prvi pouk“ (Kleinmayr v Ljubljani). Prišla je na svitlo tudi lična knjiga: „Nekaj o načrtu za prirodoslovje na srednjej stopnji (1., 4., 5. šolsko leto) ljudske šole“. Spisal prof. Luka Lavtar. (Ponatis iz „Uč. Tovariša“), v Ljubljani 1880. l.

Navodov za jezike, zemljepis, zgodovino i. t. d. nam še čisto pomanjkuje. Po slovenskih časopisih je mnogo dobrih in prav dobrih navodov te vrste raztresenih; ako bi se učitelji oglasili za takovo knjigo, treba bi bilo večjemu in marljivemu šolskemu pisatelju samo sebrati in urediti dotično stvarino.

Nekateri učitelji radi segajo po takih knjigah, s katerimi svoje skušnje in znanje dopolnujejo. Med temi podporniki je tudi precej mladih učiteljev (učiteljice so pač redke), kateri si omišljujejo knjige slovenske radi tega, da se izurijo v jeziku domačem, kateri se je vsled obstoječih ukazov na učiteljskih do zdaj tako zelo zanemarjal. Zakaj pa se v učiteljska po Slovenskem slovenščina ne vpelje? Pravijo, da nimamo še vseh potrebnih knjig. Res je nekoliko tako. Za pedagogiko so po preparandijah vpeljana troje nemške knjige, a mi Slovenci nimamo niti ene v svojem jeziku. Knjigi: „Nauk o vzgoji“ in „metodiko“ *) sestavili bi slovenski šolski pisatelji kmalu, ako bi nade bilo, da se najprvo vpelje v preparandijo in od tod v praktično učiteljsko življenje. Kaj? ko bi se tega dela tudi brez vladinega zagotovila lotila? Kaj? ko bi reprezentant slovenskih učiteljev, „slovensko učiteljsko društvo“ ta korak storilo? L. 1882. spravil bi se na svitlo „nauk o vzgoji“, l. 1883. „metodika“ in l. 1884. naposled „zgodovina pedagogike“, katere knjige bi rabili pripravniki in učitelji. Morda bi „slovensko učiteljsko društvo“ stopilo v zvezo v tej zadevi s kakim domoljubnim založnikom — in prej še z veliko agitacijo nabiralo naročnikov. — „Zrno do zrna pogača, kamen do kamna palača“. „Sloga jači, nesloga tlači.“

Poslano. Slavno uredništvo naj blagovoli sprejeti te-le črtice v svoj cenjeni list: „V št. 6. „Učit. Tov.“ v 15. dan marcija t. l. beremo pod naslovom: Naše pedagogično-slovstveno delovanje, v 8. vrsti od zgoraj: „Pričetek šol po Slovenskem je iskati v 16. stoletji, takrat namreč, ko se je poskušalo luteranstvo tudi pri nas vpeljati, in sicer s pomočjo slovenskega jezika, za katerega se prej živa duša zmenila ni.“ — Ta trditev po vsem ni resnična; šole so bile tudi pred versko reformacijo na Slovenskem; se vé da takih šol, kakoršnih imamo zdaj, ni treba iskati pred reformacijo, a bile so šole tedanji čas pri samostanih in tudi po nekaterih drugih krajih; a katoliki niso toliko bobnali s svojimi šolami, kakor protestantje, saj tudi nekateri pravijo: „Luter je vpeljal ljudsko šolo, je osnoval nemški pismeni jezik in prvi sv. pismo preložil na nemški jezik“. Ako nekateri to trdijo in morda verjamejo, ne zdi se nam čudno, ako tudi o kranjski ali „slovenski“ deželi kaj tacega pišejo. Truberja imenujejo nekateri „našega literarnega Kolumba“, ali kakor Kolumb ni najdel kaj tacega, kar ni bilo, tako tudi Truber ni pisal v jeziku, katerega pred njim ni bilo. Verska ideja je tačas duhove pretresala, in tej ideji je moglo vse služiti; prebrisani novoverci so se poslužili tudi národnega jezika, da so lože razširjali svoje zmote; ako so jih potem hoteli katoliki zavriniti, mogli so se poslužiti tudi enacega orodja, da so krive nauke zatrli; sama sila je tukaj preslaba. To nam pové jasna pamet; imamo pa tudi za to pismene dokaze. Kdor se hoče o tem kaj

*) Tega nam ni še toliko treba, kakor drugih knjig, ki bi se na prvo roko rabile v učiteljskih i. t. d.

poučiti, naj bere „Letopis Matice Slovenske 1879. l., kjer P. pl. Radics več o tem govori pod naslovom „Slovenščina v besedi in pismu po šolah in uradih“. — Nemci so najdlji zgodovinarja „Jansen“, ki je dōbo reformacijsko kritično opisal; pri nas je to dōbo opisal g. Dimitz v svoji „Geschichte Krains“ in naštel vse protigovore protestantskih deželnih stanov zoper katoliška vladarja Karola in Ferdinanda. Dobro bi bilo, ako bi kdo tudi naštel vse silovitosti novovercev zoper katolike, ki so silo s silo mogli odbijati, da niso zgubili vseh cerkvá in cerkvenih poslopij. — Zaradi iztiranja protestantstva pa slovenščina ni prenehala, a po siloviti razburjenosti 16. stoletja nastopila je le nekaka „apatija“. X.

Novice

pa

Dr. Janez Bleiweis.

X. 1852. »Ti, bravec, prašaš nas Novice: Zakaj ste večí, ko ste ble?« — kaže se v 1. l. v Novoletnici in odpéva na to: »Ima ljubezen kaj gorice, — Čedalje več povedat' vé«. — Po naslovu: Novice kmetijskih, obertnijskih in narodskih rečí — izhajōče v sredo in saboto po pošti 4 gld. — »Deseti naš tečaj vladaj — Vzajemnost hvajlena povsot, — Use nam brate budi, zbadaj — Roké podati nam naprot!« — „O ti priliki zamoremo svojim prijatlam z veseljem na znanje dati, da je to leto posebno veliko novih naročnikov Novic pristopilo“, omenja (str. 12) založništvo; na vprašanje iz Dunaja pa (str. 56) odgovarja vredništvo: „Kaj je Novicam občje posebno primerno, vsak bravec in pisatelj sam lahko presodi po pregledu obširnega polja, na katerem se one gibljejo. Kar je podučnega ali mikavnega v različnem obsežku, se vse prileže Novicam, ako je le na kratko in po domače pisano...“

Tako je spisal v desetem tečaju dr. J. Bleiweis sam na pr.: „Živinozdravnik. Kako dobroto krompirja zvediti. Kako za obilen in dober gnoj skerbeti. Pogovor o novim colu z oziram na kmetijstvo in obertnijstvo. Podučenje, kako se ima ravnati pri konjskih nalezljivih garjah ali grintah. Priporočilo hmelja, laške detelje. Sedanjost in prihodnost kmetijstva na Avstrianskem. Hranilnice — posojilnice. Zbor kmetijske in obertnijske družbe. Pretres človeške hrane in pijače. Ogled kmetijstva na Angleškim. Slava obertnije. Nova postava za kramarstvo po hišah itd.“ —

To leto je prišlo na dan „Slovensko Berilo za drugi gimnazialni razred“. V Ljubljani 1852. 8^o. str. 184. V njem so posebej spisi Bleiweisovi: Zgodovina krompirja. Lov divjega bika ali túra. O zgodovini rastljinoslovja. — Koledarčik Slovenski za leto 1852. pa je 7. knjiga, ktero je na svitlo dal dr. J. Bleiweis. — V posvečenji kaže razlog: „Pred malo tedni si še Koledarčik Slovénski tega sanjal ni, da bo šel po svetu. Ali — ko je slišal, da bratec njegov lanski (Vilharjev) hoče letos doma ostati, se je spravil urno na pot; njegove iskrene želje so, da bi tudi Slovenke — hčerke naše mile matere Slave — ga prijazno sprejele. . . Niso te želje brez preljubja za naš slovenski narod. Kakor, po starim pregovoru, gospodinja tri vogle hiše podpira, tako tudi naše mile domorodke, — oj, da bi jih brez števila veliko bilo! — znajo biti slovenšini močna podpora. Domača reč bo takrat nar krasniši cvetela, ko bomo vidili v rokah iskrenih rojakinj tudi slovenske knjižice, — ko bojo one prepevale zraven drugih pesem tudi slovenske pesmice. Prepričale se bojo, da tudi jezik čistiljive matere Slave je lep, — da tudi slovenske pesmi so lepe“. Poleg koledarskih nahajajo se v Koledarčiku

poučiti, naj bere „Letopis Matice Slovenske 1879. l., kjer P. pl. Radics več o tem govori pod naslovom „Slovenščina v besedi in pismu po šolah in uradih“. — Nemci so najdlji zgodovinarja „Jansen“, ki je dōbo reformacijsko kritično opisal; pri nas je to dōbo opisal g. Dimitz v svoji „Geschichte Krains“ in naštel vse protigovore protestantskih deželnih stanov zoper katoliška vladarja Karola in Ferdinanda. Dobro bi bilo, ako bi kdo tudi naštel vse silovitosti novovercev zoper katolike, ki so silo s silo mogli odbijati, da niso zgubili vseh cerkvá in cerkvenih poslopij. — Zaradi iztiranja protestantstva pa slovenščina ni prenehala, a po siloviti razburjenosti 16. stoletja nastopila je le nekaka „apatija“. X.

Novice

pa

Dr. Janez Bleiweis.

X. 1852. »Ti, bravec, prašaš nas Novice: Zakaj ste večí, ko ste ble?« — kaže se v 1. l. v Novoletnici in odpéva na to: »Ima ljubezen kaj gorice, — Čedalje več povedat' vé«. — Po naslovu: Novice kmetijskih, obertnijskih in narodskih rečí — izhajōče v sredo in saboto po pošti 4 gld. — »Deseti naš tečaj vladaj — Vzajemnost hvajlena povsot, — Use nam brate budi, zbadaj — Roké podati nam naprot!« — „O ti priliki zamoremo svojim prijatlam z veseljem na znanje dati, da je to leto posebno veliko novih naročnikov Novic pristopilo“, omenja (str. 12) založništvo; na vprašanje iz Dunaja pa (str. 56) odgovarja vredništvo: „Kaj je Novicam občje posebno primerno, vsak bravec in pisatelj sam lahko presodi po pregledu obširnega polja, na katerem se one gibljejo. Kar je podučnega ali mikavnega v različnem obsežku, se vse prileže Novicam, ako je le na kratko in po domače pisano...“

Tako je spisal v desetem tečaju dr. J. Bleiweis sam na pr.: „Živinozdravnik. Kako dobroto krompirja zvediti. Kako za obilen in dober gnoj skerbeti. Pogovor o novim colu z oziram na kmetijstvo in obertnijstvo. Podučenje, kako se ima ravnati pri konjskih nalezljivih garjah ali grintah. Priporočilo hmelja, laške detelje. Sedanjost in prihodnost kmetijstva na Avstrianskem. Hranilnice — posojilnice. Zbor kmetijske in obertnijske družbe. Pretres človeške hrane in pijače. Ogled kmetijstva na Angleškim. Slava obertnije. Nova postava za kramarstvo po hišah itd.“ —

To leto je prišlo na dan „Slovensko Berilo za drugi gimnazialni razred“. V Ljubljani 1852. 8^o. str. 184. V njem so posebej spisi Bleiweisovi: Zgodovina krompirja. Lov divjega bika ali túra. O zgodovini rastljinoslovja. — Koledarčik Slovenski za leto 1852. pa je 7. knjiga, ktero je na svitlo dal dr. J. Bleiweis. — V posvečenji kaže razlog: „Pred malo tedni si še Koledarčik Slovénski tega sanjal ni, da bo šel po svetu. Ali — ko je slišal, da bratec njegov lanski (Vilharjev) hoče letos doma ostati, se je spravil urno na pot; njegove iskrene želje so, da bi tudi Slovenke — hčerke naše mile matere Slave — ga prijazno sprejele. . . Niso te želje brez preljubja za naš slovenski narod. Kakor, po starim pregovoru, gospodinja tri vogle hiše podpira, tako tudi naše mile domorodke, — oj, da bi jih brez števila veliko bilo! — znajo biti slovenšini močna podpora. Domača reč bo takrat nar krasniši cvetela, ko bomo vidili v rokah iskrenih rojakinj tudi slovenske knjižice, — ko bojo one prepevale zraven drugih pesem tudi slovenske pesmice. Prepričale se bojo, da tudi jezik častitljive matere Slave je lep, — da tudi slovenske pesmi so lepe“. Poleg koledarskih nahajajo se v Koledarčiku

lepoznanske reči, in v njih vrednikove: Od kod ime koledar ali kolendar. Od kod ime Pratika. Besedica o imenih mescov. Pojasnjenje o prvi pesmi Koseskega (Potožba) in o poslednji pesmi Prešernovi (Parizina). — Tudi to leto je zagledal beli dan „Živino-zdravništva“ IV. del, spisal dr. Simon Strupi: Nauk spoznanja in ozdravljanja vunajnih in notrajnih bolezin kónj, govéd, ovác, koz, prešičev in psov. V Ljubljani 1852. 8^o. str. 366. Natisnil J. Blaznik. — Temu nauku je pridjan tudi nauk ozdravljanja navadniših bolezin domače perutnine, in je priložen obris unanjih konjskih bolezin na podobi. Jezik, v katerim je delo spisano, je lahko umeven, kakor je v podučnih bukvah potreben, pravi dr. J. Bleiweis (str. 352), kateri se je nato lotil V. dela.

V domorodnih razpravah in jezikoslovnih je jako pomenljivo, kar je povedalo vredništvo (str. 43. 44), o „Zorinim življenjepisji in o stranki luniniga jezika“; k XIX bukvam o „Iliadi Homerovi“ v obče in posebej po prestavi Koseskega (l. 69); o povestnici domači in o besedi Ljubljana in Laibach (l. 94) naznanovaje 2. zvezek dr. Klunovega „Archiv“-a; o „Vertovca občni povestnici, poslednjem slavnem delu nepozabljivega rodoljuba, kterega vsa pisateljska delavnost je bila le Novicam posvečena, ktere tedaj sveto dolžnost spolniti hočejo, ako z njegovo povestnico ravno tako storé, kakor je rajni sam z vinorejo, kemijo, zvezdoslovjem in s sporočilam vinorejcam storil (l. 97)“. — Nektere druge prepire na pr. „o posekani smreki in o zamaknjeni na gori“; o „krompirjevi bolezni“ je krepko obdelal (l. 67) ob kratkem na pr.: „Vsi pametni ljudje po celim svetu razlagajo bolezni, naj bojo bolezni ljudi, žival ali rastlin, po natornih razmerah, in si prizadevajo jih ozdravljati z natornimi pripomočki, ker jim je dobrotljivi Stvarnik nebés in zemlje za to um dal, da sledijo po skrivnostih nature in si prizadevajo zvediti vzroke in lastnosti bolezni in pripomočke zoper njih, ne pa da bi obupni roke križem deržali po veri Mahomedanski, ali pa da bi revni in pregrešni prah — človek poln zmot in slabost se prederznil tako vésti, kakor da bi on vedel namene neskončno modriga Gospoda nebés in zemlje in razlagal, kakor ravno se njemu poljubi, danes tako, jutro tako! — Toliko za zdaj na neko neslano pismo, ki smo iz Dolenskiga J. P. prejeli. Če bo treba, bomo več o „gnjilin“ govorili in tudi od neke „Polke“ še kaj povedali. Est modus in rebus — — —! Mnogo vrednosti in zanimivosti dajal je Novicam „Slovanski popotnik“, spisoval Fr. Cegnar, „Novičar“ iz slovanskih in mnogih krajev, pa „Oglasnik“, proti odločenemu plačilu odpert vsacemu, ki hoče kakošno reč po svetu oznaniti. — Kmečkemu dopisniku povedalo je tudi vredništvo: „Novice ne delajo o pisavcih nobenega razločka, da je le spis njih namenu primeren, marveč jih živo veselí, ako kmetje ne berejo samo, temuč da pišejo tudi, da tako počasi postopamo naprej in se tudi slovensko ljudstvo pridružuje drugim omikanim narodom na svetu (str. 416)“.

Názorni nauk v ljudskej šoli.

(Piše **Ivan Tomšić**.)

(Dalje.)

1. Človeško telo po vnanjej podobi.

d. Nogi.

Stegno, gorenji in spodnji del stegna, stopalo. — Koleno, gole-nica, meča, gleženj, petníca, podplati, prsti s sklepi in nohti — kakšni so in čimú so.

Užé poprej ste slišali, da je noga gfbična. Daj, poskusi, Tonče, na koliko krajih nogo lahko upogneš. (Na dveh krajih.) Res je, nogo na dveh krajih lahko upognemo.